

MAÇA KIZI

Faruk Güvenç

Çaykovski: Maça Kızı operası/Devlet Operası/Orkestra şefi: Niyazi; sahneye koyan: Karl Pempelfort; dekor, kostüm: Otto Werner Meyer; koro şefi: Karl Oehring/İmanof Lütfiyar Müslimoğlu, Cemil Sökmen (Hermann); Seyit Ahmet Yıldız (Tomski); Mete Uğur (Yelenski); Şinasi Özel (Çekalinski); Muzaffer Gürgüneş (Surin); Edip Arman (Çaplinski); Erdoğan Kökçam (Narumof); Nuri Turkan (teşrifatçı); Belkis Aran, Needet Biber (kortes); Meral Alper, Özgül Tanyeri (Lisa); Cemaliye Kızı (Polin); Mesude Çağlayan, Hikmet Sesar (dadı), Gülderen Akder (Maşa)/.

Çaykovski'nin beşinci senfoninin altın sükıstırdığı bir opera bu; konu Puşkin'in bir hikâyesinden alınmış ve kardeşi Modest tarafından serbest bir şekilde libretto haline getirilmiş. Çaykovski'nin Maça Kızı'nı 31 Ocak 1899'da Floransa'da besteledi miye başladığını, ilk taslağı 15 Martta tamamladığını ve partitura şeklini 5 Haziranda verdiğini kesinlikle biliyoruz; dört ay gibi kısa bir zaman içinde bir dev opera. Eserin genel provası çarlar çarlığının huzurunda yapılmış ve başarı ile alkış ilk temsilden itibaren Maça Kızı'nın peşini bırakmamış. Kontesin ölüm sahnesi, Hermann'ın kabinesi, Lisa'nın kendini kanala attığı tablo dramatik gerilimiyle bugün bile insanın nefesini kesiyor. Sivri, şimşekli tepelerin yanında Hermann'ın ilk tablodaki aşk

şarkısı, son tablodaki şarkısı, Tomskumar şarkısı, Tomski'nin balladı, Polin'in romansı gibi lirik sahneler neler ve kökünü Rus halk müziğinden alan neşeli, keyifli sayfalar da yeralıyor; meselâ Polin'in kadımlarla söylediği şarkı ve son tablodaki kumarbazlar korusu. Zaten Maça Kızı'nın en başarılı yönlerinden biri de dramatik «gerilim» lerle lirik «gevşeme noktaları»nın iyi ayarlanmış olması. Eser yedi tablo; üç perdeye bölünmüş yedi tablo. Çaykovski araya bir de «Çoban Kızı» baleti sıkıştırmış. Bu küçük intermezzo, müzik olarak bestecinin fazla değer verdiği bir parça değil; Çaykovski «ben bunu geçen yüzyılın ballet müzikerleri üstünde yazdım, kendimden fazla şeyler katmadım içine» diyor. Kontesin döndüğü tabloda Fransızca söylediği şarkı da Grétry'nin «Aslan Yürekli Rıbar» operasındandır ama bütünü bir parçasıymış gibi durur.

Maça Kızı, Devlet Operasında bugün ne kadar temsil edilmiş olan eserlerin en başarılılarından biri şüphesiz. O sahnede, icra yönünden bu kadar sağlam bir dengeye ulaşmış başka bir opera dinlediğimi hatırlamıyorum. Tabii bu başarıyı her şeyden önce orkestra şefi Niyazi'ye borçluyuz. Azerbeycanlı müzikçi, kişiliğiyle, canlı ve etkili yorumlarıyla Maça Kızı'na hayat verdi. Sahne ve orkestra önünün büyüklüğüyle âdeta tanınamaz hale gelmişti. Ben eseri ya beş defa, ya altı defa dinledim; bunların arasından insanın nefesini kesen olağanüstü icralar

vardı ama «kötü» diye bileceğim tek bir temsil olmadı. Niyazi, müzikçileri her zaman bir seviyenin üstünde tutuyor ve daima heyecanlı, sürükleyici icralar çıkarıyor. Ama solistler kötü olsaydı Niyazi'nin gücü bile yetmezdi Maça Kızı'nı ayakta tutmaya Hermann rolünde ikiye sanatçıyı dinledik: Cemil Sökmen ve Azerbeycanlı tenor Lütfiyar İmanof Müslimoğlu. Bu güne kadar pek çok konuk şarkıcı gelmiştir Ankara'ya ama Lütfiyar'ınki kadar sıhhatli bir ses hiç birinde yoktu. Tertemiz, sıhhatli bir ses, dramatik yükselişleriyle insanın soluğunu kesen bir söyleyiş ve son derece etkili bir oyun. Sanki Lütfiyar'ı ölçmüşler, biçmişler, Hermann için yaratmışlar. Azerbeycanlı tenor olağanüstüydü, eşsizdi ama Cemil Sökmen de başarılıydı, bu ağır partiinin altından yiz ayakla kalktı. Hatta ben Cemil Sökmen'i bu kadar iyi hiç dinlememiştim. Lütfiyar ile aynı role çıkmak ve bir çizginin altına düşmemek her bayığitin harcı değil herhalde.

Beni Maça Kızı'nda oyunuyla ve söyleyişleriyle çarpan ikinci kişi Belkis Aran oldu. Sahneye adımını atar atmaz çevresindekileri silip süpürüveren bir kontes. Herhalde Çaykovski'nin kafasındaki kontes de böyle bir şeydi. Bu kadar etkili bir tip çizmek, dördüncü tabloyu operanın zirvesine oturtmak ancak büyük sanatçının varabileceği bir şey; herhalde Belkis Aran'ın Pique Dame'mün ömrüm boyunca unutmayacağım. Aynı rolde Needet Biber'i de zevkle dinledim; hele

Grétry'nin şarkısı o planisimolar içinde adama kıllı başarıydı. Belkis Aran'da fazla romantik bir yorum, Needet Biber'de içine kapalı olarak hatıralara dalış. İki ayrı yorum, ikisi de başka güzel.

Lisa'yı oynayan Meral Alper temiz söylüyor, müzikal söylüyor; sadece sahneyi dolduran bir oyunu yok; kulaklar için ne kadar iyiye gözler için o kadar «az iyi». Saadece bir defa dinlemek fırsatını bulduğum Özgül Tanyeri ise tam tersi; bu şarkıcının tremolo ya yaklaşan vibratosu beni bütün temsil boyunca rahatsız etti ama oyununu güzeldi, etkileyiciydi. Seyit Ahmet Yıldız, Mete Uğur, Cemaliye Kızı, Şinasi Özel ve diğer şarkıcılar hep iyiydi, koro iyiydi, orkestra çok iyiydi. Hatta bu kadar iyinin arasında Surin bile fazla rahatsız etmedi beni. Baska adam kalmanmış gibi kırk yılın noteri ni birdenbire askere alır sanız sonuç bu olur elbet de dedim, omuz silkip geçtim.

Ya rejii, ya dekorlar diyeceksiniz. Doğrusu, müzik iyi olunca başka hiçbir şey dikkatimi çekmiyor benim. Ne de olsa müzikçiyim, tiyatrocud değilim. Ama birinci tabloda dadıların trafiğinden başımız döndü, üçüncü tablounun sonunda çarçinen baloya gelmesini boş yere bekledik ve altıncu tabloda Lisa'nın uyuğzer gibi nereye gittiğini bir türlü anlayamadık.